ฟ้อนออนซอนมะคำป่ากุสุมาสะดืออีสาน จากการศึกษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นนำเสนอรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานสร้างสรรค์ เพื่อใช้ประชาสัมพันธ์ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

อนุชิต สีโมรส
Anuchit Seemorot

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง ฟ้อนออนซอนมะคำป่ากุสุมาสะดืออีสาน จากการศึกษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นนำเสนอในรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานสร้างสรรค์เพื่อใช้ประชาสัมพันธ์ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับดอกมะคำป่า ดอกไม้ประจำอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคามและสร้างเป็นชุดการแสดงด้านนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน วิธีการศึกษา จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ มะคำป่า อัตลักษณ์ท้องถิ่น เพื่อนำเสนอในรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานจากความคิดสร้างสรรค์และใช้ประชาสัมพันธ์อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย ปราชญ์ชาวบ้าน บุคลากรในชุมชนท้องถิ่นและบุคลากรที่มีความรู้ด้านนาฏศิลป์หรือสาขาที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยแบบสอบถาม แบบบันทึกข้อมูล และนำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

คำสำคัญ : มะคำป่า, อัตลักษณ์, สะดืออีสาน, การประชาสัมพันธ์

Abstract

The research focused on “Fon OnsornMakumpaKusumaSadue Isan” as a way to help advertising for KosumPhisai district, Maha Sarakham. It aimed to study about Makumpa (the district’s flower of Kosum Phisai, Maha Sarakham), and create new Isan tradition dance performance. Document and literature reviews related to Makumpa and local identities were used in the study method.These represented new form of Isan traditional dance and also advertised Kusum Phisai district, Maha Sarakham. The sample groups used for data collection were local philosophers, community members, and people with knowledge of dancing or related field. The tools used in this research were questionaires and data recorders. The data was presented by using analytical description.

Keywords: Makumpa, indentity, Sadue Isan, advertisement

บทนำ

อัตลักษณ์ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือหรือกลยุทธ์ในการประชาสัมพันธ์ให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะตัวหรือจุดเด่นของบุคคลองค์กรและสถานที่ เพื่อให้เป็นที่รู้จักและดึงดูดความสนใจจากกลุ่มเป้าหมายโดยในยุคปัจจุบันที่มีการใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ แข่งขันกันอัตลักษณ์ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในหลายบริบท คำว่า “อัตลักษณ์” มาจากภาษาบาลี เป็นการประกอบกันของคำว่า อตฺต กับ ลักษร โดยที่ อัตตะ มีความหมายว่า ตัวตน ของตน ส่วน ลักษณะ หมายถึง สมบัติเฉพาะตัว หากมองเพียงแค่รูปทรัพย์ อัตลักษณ์ จึงหมายถึง ลักษณะเฉพาะตัวของสิ่งใดสิ่งหนึ่งและถึงแม้คำว่าอัตลักษณ์จะไม่มีบันทึกไว้ในพจนานุกรมแต่ก็มีตำราหลายเล่มได้ให้ความหมายของ อัตลักษณ์ ไว้ว่า หมายถึง คุณลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ลักษณะเฉพาะของบุคคล สังคม ชุมชน หรือประเทศนั้น ๆ เช่น เชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมท้องถิ่น และศาสนา ฯลฯ ซึ่งมีลักษณะที่ไม่เหมือนคนอื่น ๆ (ภาษาไทย ขัดใจปู่, 2551, 23 มิถุนายน : 5)

การประชาสัมพันธ์จะช่วยให้บุคคล องค์กร และสถานที่ สามารถสื่อสาร อัตลักษณ์ของตนให้เป็นที่รู้จักแก่กลุ่ม

[1]อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชานาฏศิลป์และการละคร มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

เป้าหมายในจำนวนที่มากขึ้นในระยะเวลาอันรวดเร็วได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้กลุ่มเป้าหมายจะมีพฤติกรรมการเปิดรับและดารตอบสนองต่อการสื่อสารอัตลักษณ์ในรูปแบบที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับ ประเภทของสื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ ได้แก่ สื่อบุคคล สื่อเฉพาะกิจ สื่อมวลชน สื่ออินเตอร์เน็ต และสื่ออื่น ๆ ดังนั้น บุคคล องค์กร และสถานที่ จึงควรให้ความสำคัญกับการใช้สื่อในการประชาสัมพันธ์แต่ละครั้ง

จากที่กล่าวมาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของสถานที่ท้องถิ่นเพื่อนำมาประชาสัมพันธ์นำมาสู่การตีความหมายสำหรับการออกแบบสร้างสรรค์ชุดการแสดงในพิธีการต่าง ๆ ก็จะช่วยสร้างคุณค่าเชิงการคิดสร้างสรรค์ให้กับผลงานที่นำมาประชาสัมพันธ์ให้มีคุณค่าและประสิทธิภาพของชุดการแสดงนั้น ๆ

การฟ้อนของภาคอีสาน เป็นศิลปะที่เกิดจากการเลียนแบบ ท่าทางการทำมาหากิน การทำงานในชีวิตประจำวันของชาวอีสาน ซึ่งลักษณะการฟ้อนรำมีความเรียบง่าย กระฉับกระเฉง ไม่ค่อยมีความอ่อนช้อย แต่มีท่าทางและลีลางดงาม การฟ้อนรำของชาวอีสานมีมากมายหลายอย่างซึ่งแตกต่างกันออกไปตามสภาพท้องถิ่น และความเป็นอยู่ของกลุ่มชน เช่น ฟ้อนเซิ้ง ฟ้อนภูไทย กระโน้บติงตอง เรือมอันเร (จารุวรรณ ธรรมวัตร. 2530 : 109 – 128) การฟ้อนรำ เป็นการเคลื่อนไหวอวัยวะต่าง ๆ ตั้งแต่ศีรษะลงมาถึงเท้า มนุษย์เราทุกคนต้องมีอารมณ์ รัก โกรธ โศกเศร้า บางขณะก็มีอารมณ์รื่นเริงบันเทิงใจ และมักจะแสดงกิริยาท่าทางเหล่านั้นออกมาให้ผู้อื่นเข้าใจความหมายกิริยาต่าง ๆ เหล่านั้น ได้นำมาปรับปรุงให้เหมาะสมได้สัดส่วน จนกลายเป็นท่าฟ้อนรำ เช่น การยกเท้า ประเท้า ตั้งวง เอียงศีรษะ และหมุนตัว ในระยะแรกอาจไม่งดงาม ต่อมาได้ปรับปรุงและกำหนดสัดส่วนให้สวยงามตามลำดับ (พาณี สีสวย. 2539 : 9) ศิลปะการฟ้อนรำของชาวอีสานมีหลายรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปในแต่ล่ะถิ่น ตามอิทธิพลของกลุ่มชนพื้นเมืองในละแวกนั้น ๆ อย่างไรก็ตามเราก็พอจะจำแนกการฟ้อนออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. การฟ้อนเลียนกิริยาอาการของสัตว์ ศิลปะทุกแขนงล้วนมีรากฐานมาจากธรรมชาติ โดยทั่วไปสัตว์แต่ละชนิดจะมีอาการที่น่าสนใจแตกต่างกันบางชนิดจะมีลักษณะท่วงท่าสง่างาม บางชนิดมีลักษณะแช่มช้อย บางชนิดคึกคักเข้มแข็ง เช่น กะโน้บติงต๊อง ฟ้อนแมงตับเต่า

2. การฟ้อนชุดโบราณคดี ภาคอีสานของประเทศไทยอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแหล่งโบราณคดี โดยเฉพาะชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ที่ปรากฏหลักฐานในภาคอีสานนั้นมีอายุราว 12,000-5,000 ปี การฟ้อนชุดโบราณคดีของภาคอีสานนั้นแตกต่างจากโบราณคดีของภาคกลางหรือของกรมศิลปากรประดิษฐ์ขึ้น เพราะกรมศิลปากรนั้นนำยุคสมัยต่าง ๆ ทางโบราณคดีมาจัดทำเป็นชุดระบำโบราณคดี ได้แก่ ระบำทวารวดี ศรีวิชัย ลพบุรี เชียงแสนและสุโขทัย ต่อมามีการประดิษฐ์ท่ารำเพิ่มเติม เช่น ระบำอยุธยา ในส่วนระบำโบราณคดีของภาคอีสานนั้นได้นำชื่อของอาณาจักรโบราณสถาน และชุมชนโบราณในภูมิภาคนี้มาจัดทำเป็นชุดฟ้อน ได้แก่ ระบำบ้านเชียง รำศรีโคตรบูรณ์ ระบำพนมรุ้ง ระบำจัมปาศรี 3.การฟ้อนประเภททำนองลำ การฟ้อนตามทำนองลำของหมอลำ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นทำนองลำที่แพร่หลายในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว การตั้งชื่อทำนองนิยมใช้ชื่อหมู่บ้าน แคว้น หรือเมือง ที่นิยมลำทำนองนั้น ๆ เช่น ลำสาละวัน ลำมหาชัย ลำคอนสวัน ลำสีทันดร ฯลฯ (เจริญชัย ชนไพโรจน์.2531 : 1-8)

4. การฟ้อนชุดชุนชนเผ่าต่าง ๆ เช่น รำภูไทเรณู รำภูไท 3 เผ่า ชาวภูไท ลำไทยภูเขา

5. การฟ้อนเนื่องมาจากวรรณกรรม เช่น ฟ้อนมโนราห์เล่นน้ำ ฟ้อนสังศิลป์ชัย

6. การฟ้อนที่สืบเนื่องมาจากพิธีกรรม การกระทำของธรรมชาติ เช่น ฝนตก ฟ้าร้อง น้ำท่วม ความแห้งแล้ง เป็นต้น ซึ่งชุมชนมีความเชื่อถือว่า เป็นผลมาจากการกระทำของเทพเจ้าและพิธีกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวทำให้ศิลปินอีสานได้คิดประดิษฐ์ท่าฟ้อนรำขึ้น เช่นฟ้องเซียงข้อง เซิ้งนางด้ง ฟ้อนดึงครกดึงสาก

7. การฟ้อนศิลปาชีพ การฟ้อนศิลปาชีพเกิดขึ้นเพราะศิลปินอีสานต้องการถ่ายทอดลักษณะการดำรงชีวิตให้ลูกหลาน ได้รับรู้และมองเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมอีสาน เช่น เซิ้งทำนา เป็นต้น (ชัชวาล วงษ์ประเสริฐ.2532 : 59-60)

ทักษะความคิดสร้างสรรค์ จึงหมายถึง ผลงานที่ใช้ทักษะการคิดค้นใหม่ ๆ ที่ไม่ซ้ำแบบใคร โดยสร้างขึ้นด้วยอารมณ์ความรู้สึกทางศิลปะ และการเคลื่อนไหวอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย อย่างประณีต อ่อนช้อยจนเกิดความงดงามวิจิตรบรรจง ซึ่งต้องสร้างสรรค์ให้สมบูรณ์และเหมาะสมตามองค์ประกอบของนาฏศิลป์ เพื่อให้การแสดงนาฏศิลป์มีคุณค่าและสามารถสร้างความบันเทิง ความเพลิดเพลินใจให้กับผู้ชมได้ (โกวิท ประวาลพฤกษ์และคณะ 2545) การแสดงที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ จะคำนึงถึงความเหมาะสมในการนำไปใช้ ส่วนมากได้แนวมาจากสภาพความเป็นอยู่ของคนพื้นบ้าน การทำมาหากิน อุตสาหกรรมขนบธรรมเนียม ประเพณีในแต่ละท้องถิ่น ที่แสดงออกเพื่อเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นของตน ซึ่งอาจเรียกการฟ้อนรำแบบที่ปรับปรุงขึ้นว่า “การฟ้อนพื้นบ้าน” (อมรา กล่ำเจริญ. 2526 : 48)

แนวความคิดในการสร้างสรรค์ผลงาน ได้มาจากการตระหนักถึงคุณค่าประวัติความเป็นมาอำเภอโกสุมพิสัยตั้งอยู่ในจังหวัดมหาสารคามที่มีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีอันเกิดจากการมีประวัติศาสตร์ความเป็นมา ที่ส่งผลทำให้มีการสร้างวัฒนธรรมที่ยาวนาน ตามบันทึกพงศาวดารหัวเมืองอีสาน

ส่วนที่เกี่ยวข้องกับโกสุมพิสัย ในปีมะเส็ง พ.ศ.2425 จุลศักราช 1243 รัตนโกสินทร์ศก 100 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้มีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองส่วนท้องถิ่น พระเจริญราชเดช เจ้าเมืองมหาสารคามในขณะนั้น เห็นว่าควรขอตั้งบ้านดงวังท่าหอขวาง ขึ้นเป็น “เมืองโกสุมพิสัย” ในการขอตั้งเมืองโกสุมพิสัย นี้ ตามพงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสานกล่าวไว้ว่าพระเจริญราชเดชเจ้าเมืองมหาสารคามได้แต่งตั้งให้ท้าวสุริยวงษานำใบบอกพร้อมเครื่องราชบรรณาการลงไปทูลละอองธุลีพระบาท รัชการที่ 5 ซึ่งเครื่องบรรณาการ ใช้เงินทำเป็นรูปดอกมะคำป่า เพราะถิ่นนี้มีแต่ดอกมะคำป่าจำนวนมาก จึงพระราชทานนามว่า “โกสุมพิสัย” ซึ่งแปลว่า แดน หรือ ที่อยู่แห่งต้นมะคำป่า (สภาวัฒนธรรมอำเภอโกสุม. 2548 : 11-14)

สภาวัฒนธรรมตำบลหัวขวาง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ร่วมกับโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) ได้ศึกษาและตรวจสอบชนิดพันธุ์ต้นมะคำป่าของอำเภอโกสุมพิสัย ซึ่งเป็นพืชที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การตั้งชื่ออำเภอโกสุมพิสัย แต่ยังขาดข้อมูลยืนยันว่าเป็นพืชชนิดใด มีลักษณะอย่างไร เคยมีอยู่หรือพบได้ที่ใดบ้างนั้น การนี้ อพ.สธ.ได้มอบหมายให้นักพฤษศาสตร์ อพ.สธ.ตรวจสอบข้อมูลดังกล่าว โดยการสืบค้นข้อมูลเรื่องชื่อและบริเวณที่พบ จากเอกสาร เว็บไซต์ และจากการที่ได้พูดคุยกับอาจารย์จากมหาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีมหาสารคาม ที่เคยศึกษาพืชชนิดหนึ่งที่พบปริมานน้อยมากในจังหวัดมหาสารคามสามารถนำผลไปจุดไฟให้ติดได้ เมื่อพิจารณาข้อมูลต่างๆที่ได้รวบรวมมาสันนิษฐานเบื้องต้นว่าน่าจะหมายถึงต้นทอง (ชื่อที่เรียกในพื้นที่) โดยมีรายงานว่าพบต้นอยู่ในพื้นที่วนอุทยานโกสัมพี ตำบลหัวขวาง อำเภอโกสุมพิสัย ประกอบกับชื่อพื้นเมืองที่เรียกพืชชนิดนี้โดยทั่วไปคือ ประคำไก่ มะคำไก่ มะคำดีไก่ มักค้อ มะองนก ซึ่งมีชื่อที่พ้องกันกับชื่อ มะคำป่า

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ประกอบกับผู้วิจัยเป็นคนในพื้นที่อำเภอโกสุมพิสัยโดยกำเนิด ซึ่งได้ศึกษาประวัติความเป็นมาของอำเภอโกสุมพิสัย ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่เป็นสื่อตัวแทนของอำเภอโกสุมพิสัย นั้นก็คือ มะคำป่า ดอกไม้ประจำอำเภอโกสุมพิสัย ที่หมายถึงดินแดนแห่งดอกมะคำป่า อีกทั้งบริเวณที่ตั้งของอำเภอโกสุมพิสัย ปัจจุบันยังได้ชื่อว่าศูนย์กลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือที่รู้จักกันโดยทั่วไป คือ สะดืออีสาน จึงทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจและเลือกศึกษา โดยศึกษาแนวความคิดสร้างสรรค์ชุดการฟ้อนของภาคอีสาน ซึ่งได้มีการประดิษฐ์ลีลาท่ารำ ดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง โดยนำความรู้และทักษะพื้นฐานทางนาฏศิลป์มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม และมีความหลากหลาย แปลกใหม่ อันเป็นการแสดงถึงลักษณะความสวยงามของดอกมะคำป่าสื่ออัตลักษณ์ท้องถิ่น ประจำอำเภอโกสุมพิสัย เพื่อผลการศึกษาที่ได้จะได้นำไปเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่สนใจนำไปอนุรักษ์เผยแพร่ความรู้และส่งเสริมในการฟ้อนชุดฟ้อนออนซอนมะคำป่ากุสุมาสะดืออีสานเป็นการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคามให้เป็นที่รู้จักแก่บุคคลทั่วไป และผู้สนใจศึกษาได้รับทราบและใช้ประโยชน์ในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับ ดอกมะคำป่า ดอกไม้ประจำอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อสร้างเป็นชุดการแสดง ฟ้อนออนซอนมะคำป่ากุสุมาสะดืออีสาน

ความสำคัญของการวิจัย

ผลการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่าจะได้ประโยชน์ ดังต่อไปนี้

1. ได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับดอกมะคำป่า ดอกไม้ประจำอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
2. ได้สร้างเป็นชุดการแสดง ฟ้อนออนซอนมะคำป่ากุสุมาสะดืออีสาน

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาความสำคัญของดอกมะคำป่า ดอกไม้ประจำอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เพื่อสร้างเป็นชุดการแสดง ฟ้อนออนซอนมะคำป่ากุสุมาสะดืออีสาน โดยกำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. **พื้นที่** ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาที่ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
2. **ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง**
   2.1 ปราชญ์ชาวบ้าน 10 คน คือ
   2.2 ข้าราชการ 10 คน
   2.3 ครูผู้สอนนาฏศิลป์ในเขตเทศบาลอำเภอโกสุมพิสัย 10 คน
3. **ระยะเวลาในการดำเนินการศึกษาค้นคว้า** ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 58 - 31 ตุลาคม 59

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยเรื่อง ฟ้อนออนซอนมะคำป่ากุสุมาสะดืออีสาน ผู้วิจัยได้คิดสร้างผลงานด้านการแสดง

นาฏศิลป์พื้นบ้านที่แตกต่างและไม่มีมาก่อน เพื่อให้ผลงานมีประสิทธิภาพและคุณภาพเป็นที่ยอมรับจึงได้กำหนดประชากร กลุ่มตัวอย่าง ตัวแปร เครื่องมือในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ และการสร้างสรรค์ข้อมูล อภิปราย และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. กลุ่มประชากรได้แก่ นักเรียนโรงเรียนโกสุมวิทยาสรรค์ จำนวน 40 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

นักเรียนโรงเรียนโกสุมวิทยาสรรค์ จำนวน 12 คน ได้มาแบบเจาะจง เพราะมีพื้นฐานการรำดีและมีเวลาในการฝึกซ้อม และจะเรียกกลุ่มตัวอย่างนี้ว่า นักเรียนร่วม เพื่อแสดงฟ้อนจริงบันทึกลงในภาพวีดีทัศน์และนำมาใช้ประกอบให้ผู้เชี่ยวชาญและประเมินผลแบบสอบถามด้านความคิดสร้างสรรค์

การกำหนดตัวแปร มีดังนี้

1. ตัวแปรต้น คือ การแสดงพื้นบ้านอีสานสร้างสรรค์ ฟ้อนออนซอนมะคำป่ากุสุมาสะดืออีสาน

2. ตัวแปรตาม คือ ผลการประเมินประสิทธิภาพของการแสดงพื้นบ้านอีสานสร้างสรรค์ ฟ้อนออนซอนมะคำป่ากุสุมาสะดืออีสาน โดยผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์หรือสาขาที่เกี่ยวข้อง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้

แบบสอบถามการประเมิน การประเมินผลงานการแสดงพื้นบ้านอีสานสร้างสรรค์ ฟ้อนออนซอนมะคำป่ากุสุมาสะดืออีสาน โดยผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์หรือสาขาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 10 ท่าน มีคำถามจำนวน 10 ข้อ แบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด (บุญชม ศรีสะอาด. 2545 : 101) และแบบสอบถามปลายเปิด

ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
4.51 - 5.00	ระดับมากที่สุด
3.51 - 4.50	ระดับมาก
2.51 - 3.50	ระดับปานกลาง
1.51 - 2.50	ระดับน้อย
1.00 - 1.51	ระดับน้อยที่สุด

นำผลการประเมินมากรอกคะแนน แล้ววิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และร้อยละ ผู้วิจัยได้ทำการประเมินผล ดังนี้

การประเมินผลจากผู้เชี่ยวชาญด้านความคิดสร้างสรรค์ เรื่อง การแสดงพื้นบ้านอีสานสร้างสรรค์ ฟ้อนออนซอนมะคำป่ากุสุมาสะดืออีสาน โดยมีขั้นตอน ดังนี้

นำแถบบันทึกภาพวีดีทัศน์ (เทป CD หรือ DVD) การแสดงพื้นบ้านอีสานสร้างสรรค์ ฟ้อน ออนซอนมะคำป่ากุสุมาสะดืออีสาน มาให้เชี่ยวชาญชมผู้เชี่ยวชาญแสดงความคิดเห็นและวิจารณ์โดยการตอบรับแบบสอบถามและข้อเสนอแนะ รวบรวมข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เพื่อนำไปแก้ไขปรับปรุงการแสดงพื้นบ้านอีสานสร้างสรรค์ ฟ้อนออนซอนมะคำป่ากุสุมาสะดืออีสาน

การศึกษาเอกสาร

มีจุดประสงค์เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานของการวิจัย ดังนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับการฟ้อนของภาคอีสาน
2. ความรู้เกี่ยวกับดอกมะคำป่า
3. ความรู้เกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์

การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร

เป็นการรวบรวมองค์ความรู้จากเอกสารไปสู่การสร้างสรรค์ การแสดงพื้นบ้านอีสานสร้างสรรค์ ฟ้อนออนซอนมะคำป่ากุสุมาสะดืออีสาน และใช้เป็นหลักเกณฑ์ที่จะนำไปสู่การสร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการประเมินผล ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์หรือสาขาที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การศึกษาอัตลักษณ์ท้องถิ่น นำเสนอในรูปแบบการแสดงพื้นบ้านอีสานสร้างสรรค์ ฟ้อนออนซอนมะคำป่ากุสุมาสะดืออีสาน เพื่อประชาสัมพันธ์อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม สรุปได้ดังนี้

1. ผลจากการศึกษาอัตลักษณ์ท้องถิ่น

นำเสนอในรูปแบบการแสดงพื้นบ้านอีสานสร้างสรรค์ฟ้อนออนซอนมะคำป่ากุสุมาสะดืออีสาน เพื่อประชาสัมพันธ์อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม พอสรุปได้ว่า

ที่มาของการแสดง ฟ้อนออนซอนมะคำป่ากุสุมาสะดืออีสาน เป็นผลงานสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาอัตลักษณ์ท้องถิ่น นำเสนอในรูปแบบการแสดงพื้นบ้านอีสานสร้างสรรค์ เพื่อประชาสัมพันธ์ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ดนตรี ใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน บรรเลงประกอบการแสดง

เพลง ลักษณะของเพลงประกอบการแสดง เป็นเพลงที่ไม่มีเนื้อร้อง โดยแบ่ง ออกเป็น 3 ช่วง ตามจังหวะดนตรี

ช่วงที่ 1. ดนตรีจังหวะช้า

ช่วงที่ 2. ดนตรีจังหวะปานกลาง

ช่วงที่ 3. ดนตรีจังหวะเร็ว

ผู้แสดง ใช้ผู้แสดงเป็นหญิงล้วน จำนวน 12 คน การแต่งกาย กำหนดลักษณะการแต่งกาย ตามแบบการแต่งกายของหญิงสาวในภาคอีสานท่ารำ – ในการแสดงได้มีการประดิษฐ์ลักษณะของมือ ให้เป็นรูปคล้ายดอกมะคำป่า และลักษณะกระบวนท่าก็จะถูกแบ่งตามช่วงจังหวะดนตรี ดังนี้

ช่วงที่ 1 กระบวนท่ารำ มีลักษณะกระบวนท่าที่บ่งบอกถึงลักษณะ สรีระของหญิงสาวชาวโกสุมพิสัย ที่มีความอ่อนช้อยสวยงาม วาดฟ้อน ให้มีลักษณะวงล้น จังหวะการย่ำเท้าเชื่องช้าแต่ชัดเจนในลักษณะการก้าว

ช่วงที่ 2 กระบวนท่ารำจะสื่อ อัตลักษณ์ คือ ดอกมะคำป่า โดยการใช้มือทั้งสองข้างประกบกัน (รวมมือ) แล้วกรีดนิ้วออกให้มีลักษณะคล้ายดอกมะคำป่า

ช่วงที่ 3 กระบวนท่ารำจะสื่อถึงความสนุกสนานร่าเริง ของหญิงสาวชาวโกสุมพิสัย เพื่อสื่อให้เห็นถึงความปลาบปลื้ม และเป็นพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น ที่ประบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ตั้ง เมืองโกสุมพิสัย ขึ้นและใช้ดอกมะคำป่าเป็น ดอกไม้สัญลักษณ์ประจำอำเภอ โดยคำว่า โกสุมพิสัย มีความหมายถึง ดินแดนหรือที่อยู่ของดอกมะคำป่า นั้นเอง

2. ผลการประเมิน ด้านการนำเสนอในรูปแบบการแสดงพื้นบ้านอีสานสร้างสรรค์ โดยผู้ที่มีความรู้ด้านนาฏศิลป์หรือสาขาที่เกี่ยวข้อง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$) = 4.62 คิดเป็นร้อยละ 92.40 จัดอยู่ในเกณฑ์สูง

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยอภิปรายผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

ผลจากการศึกษาอัตลักษณ์ท้องถิ่น นำเสนอในรูปแบบการแสดงพื้นบ้านอีสานสร้างสรรค์ เพื่อประชาสัมพันธ์อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม จากการศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบของการแสดงพื้นบ้านอีสาน ทั้งที่เป็นรูปแบบการฟ้อน หรือ เซิ้งที่มีท่ารำถูกต้อง ตามลักษณะแม่ท่าของแม่บทอีสาน และนำมาสร้างสรรค์ลักษณะท่าฟ้อนให้มีความแปลกและแตกต่างไปตามความเหมาะสม ซึ่งผู้วิจัยจำแนกองค์ประกอบของการแสดง ได้ดังนี้ ที่มาของการแสดง ดนตรี เพลง ผู้แสดง ลักษณะการแต่งกาย ท่ารำ จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้รู้ หรือผู้เชี่ยวชาญในด้านนาฏศิลป์หรือสาขาที่เกี่ยวข้อง ทั้งภายในและภายนอกพื้นที่อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม แล้วจึงได้นำผลการศึกษาอัตลักษณ์ท้องถิ่น มานำเสนอในรูปแบบการแสดงพื้นบ้านอีสานสร้างสรรค์ เพื่อประชาสัมพันธ์ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม จะเห็นได้ว่าในการแสดงฟ้อนออนซอนมะคำป่ากุสุมาสะดืออีสาน มีส่วนประกอบที่สำคัญเพียง 5 อย่าง ดังนี้

1. ที่มาของการแสดง จากการศึกษาอัตลักษณ์ท้องถิ่น ดอกมะคำป่า มานำเสนอในรูปแบบการแสดงพื้นบ้านอีสานสร้างสรรค์ เพื่อประชาสัมพันธ์ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งผู้วิจัยได้นำเอาอัตลักษณ์ของอำเภอโกสุมพิสัย นั่นคือ ดอกมะคำป่า จากบันทึกพงศาวดาร อีสานเหนือ ที่ได้กล่าวเกี่ยวกับประวัติการของตั้งเมือง โกสุมพิสัย และได้รับพระราชทานตราตั้งเมืองเป็นรูปดอกมะคำป่า แล้วจึงเปลี่ยนชื่อเมืองจากเดิมชื่อ บ้านวังท่าหอขวาง เปลี่ยนเป็น โกสุมพิสัย ที่มีความหมายว่า ดินแดนหรือที่อยู่แห่งดอกมะคำป่า ผลการประเมินที่มาของการแสดงอยู่ในเกณฑ์ ระดับมาก คือ ($\bar{x}$) = 4.50 คิดเป็นร้อยละ 90.00

2. ดนตรี/เพลง ในการแสดงพื้นบ้านอีสาน ฟ้อน หรือ เซิ้ง นิยมใช้วงโปงลาง มาบรรเลงประกอบการแสดง ซึ่งจะประกอบไปด้วย โปงลาง พิณ แคน กลอง ฉิ่ง ฉาบ โหวด เป็นต้น ซึ่งในวิจัยครั้งนี้ ได้รับคำแนะนำและสร้างสรรค์ลายดนตรีขึ้นมาใหม่ จากอาจารย์ ณัฐพล มนัสไธสง อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีจากโรงเรียนศรีโกสุมวิทยามิตรภาพที่ 209 ผลการประเมินที่มาของการแสดงอยู่ในเกณฑ์ ระดับมาก คือ ($\bar{x}$) = 4.00 คิดเป็นร้อยละ 80.00

3. ผู้แสดง การแสดงพื้นบ้านอีสานสร้างสรรค์ ฟ้อนออนซอนมะคำป่ากุสุมาสะดืออีสาน เป็นการแสดงของภาคอีสานที่มีรูปแบบการแสดง เป็นแบบหมู่คณะ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ระบุจำนวนนักแสดง เป็นนักแสดงหญิง 12 คนผลการประเมินที่มา

ของการแสดงอยู่ในเกณฑ์ ระดับมากที่สุด คือ ($\bar{x}$) = 4.80 คิดเป็นร้อยละ 96.00

4. การแต่งกาย ลักษณะการแต่งกายของผู้หญิงภาคอีสาน การแต่งกายส่วนใหญ่ นิยมสวมใส่ผ้าซิ่นแบบทอทั้งตัว สวมเสื้อคอเปิดเล่นสีสัน ห่มผ้าสไบเฉียง สวมเครื่องประดับตามข้อมือ ข้อเท้าและคอ ผลการประเมินที่มาของการแสดงอยู่ในเกณฑ์ ระดับมากที่สุด คือ ($\bar{x}$) = 4.90 คิดเป็นร้อยละ 98.00

5. ท่ารำ ท่าฟ้อนของภาคอีสานนั้นมีความเป็นอิสระสูง ไม่มีข้อจำกัดตายตัว ทั้งมือและเท้า ส่วนใหญ่ท่าฟ้อนจะได้มาจากท่าทาง หรืออริยาบทธรรมชาติ และมีท่าพื้นฐานที่แตกต่างกันไป ถึงแม้จะมีความคิดที่จะพยายามกำหนดท่าฟ้อนของภาคอีสาน ให้เป็นแบบฉบับขึ้น เป็นพื้นฐานในการฟ้อนรำนั้น ซึ่งท่าฟ้อนของอีสานมีความเป็นอิสระ ไม่มีการกำหนดท่าแน่นอนตายตัวว่าเป็นท่าอะไร ขึ้นอยู่กับผู้ประดิษฐ์ท่ารำ จะตั้งชื่อว่าเป็นท่าอะไร ความเป็นอิสระนี่เองที่ทำให้เกิดท่าฟ้อนชุดใหม่ ๆ ที่แปลกตา สวยงามยิ่งขึ้น ผลการประเมินที่มาของการแสดงอยู่ในเกณฑ์ ระดับมากที่สุด คือ ($\bar{x}$) = 4.80 คิดเป็นร้อยละ 96.00

ผลการวิจัย พบว่า ฟ้อนออนซอนมะคำป่ากุสุมาสะดืออีสาน ได้แนวทางการแสดงจากการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสาน โดยการศึกษาอัตลักษณ์ของอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ผลการประเมินจากองค์ประกอบทั้ง 5 ด้านของการสร้างสรรค์อยู่ในเกณฑ์มากที่สุด คือ ($\bar{x}$) = 4.62 คิดเป็นร้อยละ 92.42 ซึ่งสรุปได้ว่าสามารถนำไปใช้ในโอกาสต่างๆและหรือนำไปใช้ประกอบการเรียนการสอนนาฏศิลป์พื้นบ้านสร้างสรรค์ได้

ข้อเสนอแนะ

1. ด้านเนื้อหา หรือนวัตกรรมที่สร้างขึ้นใหม่นี้ได้ยึดลักษณะการฟ้อนรำของภาคอีสาน ดังนั้น อาจจะยังมีข้อบกพร่องอยู่บ้าง และหรืออาจจะได้รับการแก้ไขปรับปรุงจากผู้รู้ในครั้งต่อไป เพราะความคิดสร้างสรรค์ด้านศิลปะมักมีข้อแตกต่างอยู่เสมอ

2. การวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยเพิ่มเติมอีก ถ้าเป็นการวิจัยครั้งต่อไป อาจนำไปใช้วิจัยในชั้นเรียนด้านการเรียนการสอน

2.2 ควรมีการกระตุ้น ส่งเสริม สร้างความสนใจให้กับหน่วยงานต่างๆ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องทางด้านนาฏศิลป์ นำเอาอัตลักษณ์ ของอำเภอโกสุมพิสัย มาสร้างสรรค์เป็นชุดการแสดงให้มากขึ้น

องค์ความรู้และประโยชน์ที่ได้รับจากการทำวิจัย

ผลจากการวิจัยก่อให้เกิดองค์ความรู้ต่อไปนี้

1. ได้รูปแบบการสร้างสรรค์ผลงานการแสดงพื้นบ้านอีสาน ให้มีความแปลก และแตกต่าง

2. รู้แหล่งที่มาของอัตลักษณ์ อำเภอโกสุมพิสัย ดอกมะคำป่า ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ การศึกษาลักษณะพืชทางพันธุ์กรรม

3. รู้จักวิธีการคัดเลือกสาระสำคัญด้านต่างๆ มานำเสนอในรูปแบบการแสดง

4. รู้จักการสร้างสรรค์ผลงานการแสดง และรู้จักการประสานงานระหว่างหน่วยงานหรือบุคลากรเพิ่มมากขึ้น

5. ทำให้ได้ความรู้หลากหลายจากการสร้างสรรค์ผลงานการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านอีสานสร้างสรรค์

6. สามารถนำไปอ้างอิงในการทำผลงานวิชาการสาขานี้ได้

เอกสารอ้างอิง

โกวิท ประวาลพฤกษ์ และคณะ. (2545) คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและ พลศึกษาช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1–3. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ.

คม ชัด ลึก. (2551). ภาษาไทย ขัดใจปู่, ฉบับที่ 445 วันที่ 23 มิ.ย. 2551.

จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2530) คติชาวบ้าน. มหาสารคาม : ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม.

เจริญชัย ชนไพโรจน์. (2531) ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านอีสาน. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม.

ชัชวาล วงษ์ประเสริฐ. (2532) ศิลปะการฟ้อนภาคอีสาน. : สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

บุญชม ศรีสะอาด. (2545). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ : สุวีริยาศาส์น.

พาณี สีสวย. (2539) สุนทรียะทางนาฏศิลป์ไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 3) กรุงเทพฯ : ธนะการพิมพ์.

อมรา กล่ำเจริญ. (2526) สุนทรียนาฏศิลป์. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์ .

สภาวัฒนธรรมอำเภอโกสุม. (2548). ประวัติอำเภอโกสุมพิสัย. มหาสารคาม : หจก.อภิชาติการพิมพ์.